

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Marleen Pedjasaar

Poliitilise ideoloogia mõju kõrghariduse rahastusele

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MA. Rein Toomla

Tartu 2012

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
/Marleen Pedjasaar/

Sisukord

1. Sissejuhatus	4
2. Kõrghariduse rahastamismudelite sobitumine Esping-Anderseni heaolurežiimide mudelisse.....	5
2.1 Esping-Anderseni mudeli kirjeldus ja kõrghariduse rahastamine valitud riikides..	6
2.2 Tudengite toetussüsteemide rahastamine	9
3. Partei ideoloogia seos muutustega kõrghariduse rahastamises	11
3.1 Kõrghariduse rahastust mõjutavad tegurid ja USA näide	11
3.2 Ideoloogia seos muutustega kõrghariduse rahastuses	15
4. Eesti parteide ideoloogia avaldumine kõrgharidust puudutavates lubadustes	17
4.1 Erinevad ideoloogiad ja Eesti erakondade paigutumine ideoloogilisel skaalal	18
4.2 Kõrgharidust puudutavad lubadused ja erakondade liikumine maailmavaatelisel skaalal.....	21
4.2.1 Tasuta või tasuline kõrgharidus	21
4.2.2. Tudengite toetussüsteemi käsitlevad lubadused.....	24
4.2.3 Kõrghariduse rahastus Eestist ja parteide ideoloogia seos muutustega	28
5. Kokkuvõte	32
Kasutatud allikmaterjalid	34
Lisa 1	37
Võõrkeelne resümee.....	38

1. Sissejuhatus

Käesolev bakalaureusetöö uurib poliitilise ideoloogia mõju kõrghariduse rahastusele. Teema on aktuaalne, kuna töö koostamise aastal (2012) on Eestis Isamaa ja Res Publica Liidu (IRL) eestvedamisel käimas kõrgharidusreform, millega soovitakse ellu viia Riigikogu valimiste eelne lubadus tasuta kõrgharidusest. Ideoloogia mõju kõrghariduse rahastusele on uuritud võrdlemisi vähe, pigem keskenduvad rahastust puudutavad arutelud majanduslikele, demograafilistele või poliitilist süsteemi puudutavatele aspektidele. Antud töö püüab mainitud tühimikku täita ning keskendub seostele partei maailmavaate ning kõrghariduse rahastuse vahel, tuues näiteid maailmast ja analüüsides Eesti erakondade valimisplatvorme Riigikogu valimistele eelnevalt aastatel 1992-2011. Riikide maailmavaate kategoriseerimisele aitab kaasa Esping-Anderseni loodud heaolurežiimide mudel, mis jaotab riike kolme kategooriasse: sotsiaaldemokraatlikud, liberaalsed ja konservatiivsed.

Töö püstitab kaks hüpoteesi. Esimeseks hüpoteesiks on, et kõrghariduse rahastamise mustrid erinevates riikides sobivad kokku Esping-Anderseni teooriaga ehk siis sotsiaaldemokraatlikud riigid rahastavad kõrgharidust kõige suuremal ja liberaalsed riigid kõige väiksemal määral ning konservatiivsed riigid jäävad nende kahe vahele. Eesti on autor liigitanud konservatiivse mudeli näiteks. Teiseks hüpoteesiks on, et muutused kõrghariduse rahastuses on seoses võimuloleva partei ja ideoloogia vahetumisega ehk siis langus kõrghariduse rahastuses on põhjustatud parempoolse erakonna võimuletuleku poolt ning vastupidi. Mõlemad hüpoteesid proovivad leida tõestust või ümberlükkeid samale uurimisküsimusele – kas erakonna ideoloogia mõjutab erakonna vaateid ja sellest tulenevalt rahastamiseelistusi kõrghariduses?

Võib eeldada, et vasakpoolsed erakonnad pooldavad suuremat riigipoolset rahastust kõrghariduses kui parempoolsed, kuna vasakpoolne maailmavaade pooldab üldiselt suuremat riigi vastutust ja sekkumist kui parempoolne ideoloogia. Samas võib kõrghariduse rahastamine olla midagi nõ ideoloogiaülest ja sõltuda peamiselt muudest teguritest, nagu riigi majanduslik ja demograafiline olukord või huvigruppide surve – see on hüpoteesi teine külg, mida testitakse.

Eeltoodud hüpoteeside kinnitamiseks või ümberlukkamiseks on töö jaotatud kolmeks osaks. Esimene osa annab ülevaate Esping-Anderseni heaolurežiimide mudelist ning valitud riikide paigutumisest ühte kolmest (sotsiaaldemokraatlik, liberaalne, konservatiivne) kategooriast, lähtuvalt kõrghariduse rahastamisest. Teine osa analüüsib, kas muutused kõrghariduse rahastamises on seoses võimaloleva erakonna vahetumisega. Kolmas töö osa keskendub Eesti erakondadele ning kõrghariduse rahastamisele. Vaatluse alla on võetud neli suurt Eesti erakonda – Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit (IRL), Sotsiaaldemokraatlik erakond (SDE) ning Keskerakond, kuna nad esindavad erinevaid maailmavaatelisi seisukohti, on olnud võrdlemisi stabiilsed ja kuulunud parlamenti, mängides seega Eesti poliitmaastikul suurt rolli. Valimisplatvormide analüüsil keskendutakse vaid tudengeid puudutavatele lubadustele (õppemaks, õppetoetused ja õppelaenu), kuna tudengid on selgelt määratletav grupp ja võib eeldada, et kui erakond pooldab näiteks suuremaid õppetoetusi, pooldab ta ka üldiselt suuremat rahastust kõrgharidusele, kuna õppetoetused on väljaminek.

Uurimuseks vajaolevad numbrilised andmed pärinevad OECD raportitest, Eesti Statistikaametilt ja Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumist. Neile andmetele tuginedes on töö autor koostanud erinevaid jooniseid, näitamaks muutusi rahastuses või valimislubadustes. Teoreetilise raamistiku loomisel toetutakse juba mainitud Esping-Anderseni loodud mudelile ning teemakohasele teaduskirjandusele, millest suurima panuse annab USA teadur David Tandberg.

2. Kõrghariduse rahastamismudelite sobitumine Esping-Anderseni heaolurežiimide mudelisse

Kõrgharidust saab rahastada kahel viisil – riiklikult ning erapanuse kaudu. Need kaks lähenemist on fundamentaalselt erinevad oma filosoofilises taustas - esimene käsitleb kõrgharidust kui avalikku hüve ning teine kui erainvesteeringut. Kahest erinevast lähenemisest on välja kasvanud üks kesksemaid debatte kõrghariduses – arutelu rahastuse ümber. Ka õppetoetustele eraldatava osa hulk (mida töö ühe osana vaatleb) on otseses sõltuvuses üldisest kõrgharidusele mõeldud summast riigieelarves. Keskseim rahastust puudutav küsimus seisnebki selles, kas kõrgharidus on avalik hüve (või isegi inimõigus) või on see midagi, millest saab peamiselt kasu individuaalne isik. Esimese

seisukoha poolt räägib see, et kõrgharitud inimestel on reeglina suurem sissetulek, mistõttu nad maksavad rohkem makse ja panustavad suuremal määral riigi (majanduslikku) arengusse. Lisaks loovad nad kõrgema kvaliteediga teenuste ning suurema innovaativsuse näol ühiskonda lisaväärtust (Docampo 2007:369). Tasuta kõrghariduse kaitsjad väidavad ka, et see parandab ligipääsu kõrgharidusele halvema sotsiaalmajandusliku taustaga noorte seas.

Kõrghariduse kui indiviidi enda investeeringu poolt räägib samuti kõrgharitud inimeste suurem sissetulek, mis tähendab kõrgemat elukvaliteeti ja paremat ühiskondlikku positsiooni. Õppemaksude pooldajad on lisaks toonud välja, et ise oma õpinguid finantseerides teevad tudengid läbimõeldumaid erialavalikuid (Vossensteyn 2009:173). Ilmselt jääbki tasuta või tasulise kõrghariduse küsimus vaieldavaks, kuna ühiskondliku ja isikliku kasu proportsiooni on väga keeruline määratleda või mõõta. Toodud dilemma on käesoleva töö taustsüsteemi seisukohalt oluline teadmine, kuna erakonnad jaotuvad oma vaadetes kõige üldisemalt jagatult kaheks – kõrgeid makse ja suurt riigipoolset panust pooldavateks, vasakpoolseteks; ning madalaid maksed ja vähest riiklikku sekkumist pooldavateks, parempoolseteks, erakondadeks.

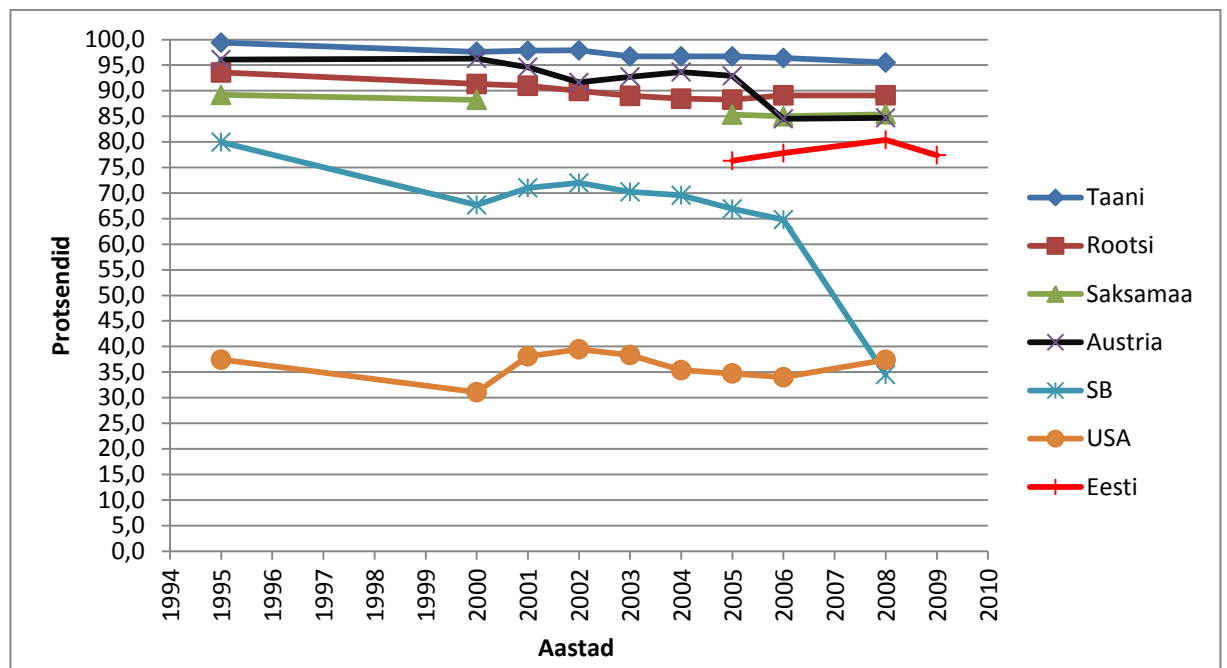
2.1 Esping-Anderseni mudeli kirjeldus ja kõrghariduse rahastamine valitud riikides

Taani sotsioloog, Gösta Esping-Andersen, analüüsib 1999ndal aastal ilmunud raamatus „*Social Foundations of Postindustrial Economies*“ uuesti oma esimeses samateemalises teoses („*The Three Worlds of Welfare Capitalism*“) esitatud heaoluriikide tüpoloogiaid. Ta rõhutab, et tegemist on režiimide ning mitte kindlate riikide või poliitikate kirjeldusega. „Režiim“ tähendab siin kontekstis riigi, individide ja majapidamiste vahelisi suhteid (Esping-Andersen 1999:73). Esping-Andersen jaotab heaolurežiimid kolmeks: sotsiaaldemokraatlik, konservatiivne ja liberaalne ning toob esimese näiteks Rootsi, teise näiteks Saksamaa ja kolmanda näiteks USA. Sotsiaaldemokraatlikus režiimis on riigi roll keskne, pere ja turu roll marginaalne; konservatiivses režiimis on kesksel kohal perekond, turu roll on marginaalne ning riigi funktsioon toetav; liberaalse režiimi puhul on põhiline rõhk turul, perekonna ja riigi roll on marginaalne (Esping-Andersen 1999:85). Esping-Andersen tõdeb, et kuigi tema teooriale on kitsendusi ja ükski riik pole puhas tüüp, on riike siiski võimalik kolme kategooriasse jaotada (Esping-Andersen 1999:88).

Ka kõrghariduse rahastust on võimalik vaadelda Esping-Anderseni režiimide raames. Kolmes erinevas kapitalistlikus režiimis langeb põhiline vastutus hariduse omandamise eest vastavalt riigile, indiviidile või perekonnale. Võib eeldada, et sellest tulenevalt on ka muutused kõrghariduse rahastamises riigiti erinevad (Dolenec 2006:23). Skandinaavia režiimi prototüübiks võib lugeda Rootsi ning gruppi kuuluvaks veel Taani, Norra ja Soome; liberaalse režiimi all on prototüübiks Suurbritannia ja gruppi kuuluvad Iirimaa ja Šveits; konservatiivse süsteemi näiteks on Saksamaa ning samasse gruppi on Dolenec liigitanud veel Austria, Belgia, Itaalia ja Prantsusmaa (Dolenec 2006:23). Kandes heaolurežiimide tüübid üle kõrghariduse rahastamise raami, võib eeldada, et Skandinaavia riigid pooldavad suuremat riiklikku rahastust; liberaalsed riigid soodustavad erarahastust ning konservatiivsed riigid pooldavad küll võrdset ligipääsu kõrgharidusele, kuid panevad põhilise vastutuse rahastuse eest perekondade õlgadele, makstes riigi poolt vaid täiendavaid toetusi (Dolenec 2006:24). Riigipoolne panus kõrghariduse rahastusse peaks konservatiivsete riikide puhul jääma sotsiaaldemokraatlike ja liberaalsete riikide panuse vahele.

Toodud kategooriate tõesuse kinnitamiseks või ümber lükkamiseks, valis käesoleva töö autor iga režiimi näiteks kaks riiki ja uuris riigi ning eraraha osakaalu kõrghariduse rahastamisel. Liberaalse mudeli näidiseks on valitud Suurbritannia ja USA; konservatiivse mudeli näidiseks Saksamaa ja Austria ning sotsiaaldemokraatliku mudeli näidiseks Taani ja Rootsi. Võrdlusesse on toodud ka Eesti, mille võiks maksusüsteemi ja võimul olnud erakondi vaadates paigutada liberaalse või konservatiivse mudeli näiteks. Valitsuserakonnad on taasiseseisvunud Eestis olnud peamiselt madalaid makse pooldav Reformierakond või IRL (ning tema eelkäijad Isamaa Liit ja Res Publica), millest esimene on väärtustes liberaalne ja teine konservatiivne.

Lähtuvalt riigi raha osakaalust kogu kõrghariduse rahastamisel, koostas autor muutusi kajastava graafiku (joonis 1).

Joonis 1. Riigi raha osakaal kõrghariduse rahastuses

Allikas: Autor koostas joonise tuginedes OECD 2011 aasta raportile „Education at a Glance“ ning Eesti Statistikaameti koostatud andmestikule

Jooniselt selgub, et ootuspäraselt on kõige suurem riigipoolne rahastus sotsiaaldemokraatliku mudeli esindajal Taanil. Ka Rootsis on rahastuse hulk võrdlemisi kõrge, kuigi jääb kuni 2005nda aastani alla Austriale. Saksamaa (andmed puuduvad aastate 2001-2004 kohta) on kolmandal kohal ning kõige väiksem riigipoolne rahastus kõrghariduses on Suurbritannias ja USAs, kus esimese puhul on riiklik rahastus olnud üsna järsus langustrendis ning teisel pigem stabiilne või natuke tõusvas trendis. Eesti puhul saadi andmestik Eesti Statistikaametist, mitte OECD raportist ning seetõttu on kajastamist leidnud teised aastad, kuid sellest hoolimata joonistub selgelt välja Eesti paigutumine liberaalse ja konservatiivse süsteemi näidete vahele, olles pigem lähedal konservatiivsetele riikidele. Sellise paigutuse üheks selgituseks võib olla asjaolu, et haridusministrid on Eestis olnud väga sageli rahvuslik-konservatiivse erakonna Isamaa ja Res Publica Liidu liikmed. Aastatel 1995-2011 võimul olnud haridusministritest olid neli (Peeter Olesk, Jaak Aaviksoo, Toivo Maimets ja Tõnis Lukas) IRLi või tema eelkäija liikmed, Jaak Aaviksoo ja Tõnis Lukas on ministrid olnud isegi korduvalt.

Võib järeldada, et üldjoontes graafik kinnitab valitud riikide sobitumist Esping-Anderseni mudelisse kõrgharidusvaldkonnast lähtuvalt, kuigi ootuspärasem oleks olnud väiksem riigi raha osakaal konservatiivsetes riikides. Saksamaal on riigi raha osakaal küll väiksem kui Rootsis või Taanis, kuid siiski 80-90% vahel. Samuti on Austrias kui konservatiivse režiimi näites võrdlemisi suur riigi raha osakaal. Käesoleva töö alapeatükk 3.3 (ideoloogia seos muutustega kõrghariduse rahastuses) analüüsib täpsemalt võimaloleva erakonna vahetumise mõju kõrghariduse rahastusele.

2.2 Tudengite toetussüsteemide rahastamine

Kuna töö neljas osa vaatleb Eesti erakondade valimisplatvormides just tudengile suunatud ja õppetoetusi ning õppemakse puudutavaid lubadusi, antakse nüüd põgus ülevaade vastavast olukorrast ka teistes riikides.

Analüüsides nii õppemakse kui tudengite õppetoetusi ja laenusüsteeme käsitlevat statistikat, tuleb meele pidada, et süsteemid on euroopa riikides väga erinevad, mis muudab riikide võrdlemise keeruliseks ja võib olla üheks põhjuseks, miks väga süvitsi minevaid analüüse ning rahastamissüsteemide seostamist poliitilise olukorraga on teaduskirjanduses võrdlemisi vähe tehtud.

Tudengite laenusüsteem on pikaajaseks traditsiooniks olnud Austraalias, Kanadas, Hollandis, USAs ning mitmetes Aasia riikides (Docampo 2007:178). Süsteemide erinevus tuleneb näiteks sellest, kas laenu annab riik või erapangad ning millised on tagasimakse tingimused. Kanadas, Hollandis, Suurbritannias ja mingil määral USAs on laenud täielikult asendanud riigipoolsed õppetoetused (Docampo 2007:178), mis sobib kokku USA ja Suurbritannia paigutumisega liberaalsete heaolurežiimide kategooriasse. USA on alates vabariiklasest Ronald Reaganist defineerinud kõrgharidust järjest vähem kui avalikku hüve ning riiklikku vastutust, mis kinnitab samuti parempoolsete majanduspoliitiliste arusaamade kokkulangevust väiksema rahastatusega kõrgharidusele (Newfield 2010:617).

Paljudes riikides loetakse tudengeid juriidiliselt ja/või moraalselt seotuteks oma vanematega. See kehtib näiteks Austria, Belgia ja Saksamaa kohta (Docampo 2007:179), mis langesid Esping-Anderseni mudelis konservatiivsete süsteemide alla. Saksamaal on olnud traditsiooniliselt tasuta või peaaegu tasuta kõrgharidus (2005ndal aastal sätestati õigus küsida sisseastujatelt õppemaksu, kuid paljud koolid seda õigust ei

kasutanud). 1970ndatest alates on üliõpilase elatuskulude katmisel olnud perekondlikul vastutusel keskne roll (Dolenec 2006:30).

Aastatel 2005-2007 oli tudengite toetussüsteeme puudutav olukord järgmine: Eestis oli stipendiumite ja toetuste osakaal madal, perekonna toetus keskmine ja laenude osakaal suur; Taanis oli toetuste ja laenude osakaal kõrge ning perekonna vastutus puudus; Suurbritannias oli toetuste osakaal madal, laenude osakaal kõrge ning perekonna vastutus puudus; Saksamaal oli toetuste ja laenude osakaal madal ning perekonna vastutus kõrge (Vossensteyn 2009:180). Lähtudes vastutuse jaotumisest riigi, indiviidi ning perekonna vahel õppetoetuste süsteemi siseselt, paigutub Eesti, nagu varasemaltki järeldatud, konservatiivse ja liberaalse režiimi piirimaile.

2001 läks kogu kõrghariduskuludest tudengite toetustele ning stipendiumitele Taanis 34.7%, Rootsis 30.1%, Soomes 18.3%, Tšehhis 7.9%, Suurbritannias 5.3% ja Eestis 3.1% (Euroopa Komisjon 2004:26). Uuring toob välja, et vaadeldud riike on erinevate kõrgharidussüsteemide tõttu keeruline võrrelda, kuna näiteks Belgias, Saksamaal ja Hispaanias tuleb suur osa tudengite toetustest kohalike omavalitsuste eelarvetest. Statistika näitab siiski, et suurim tudengitoetuste osakaal on Skandinaavia maades, mis kinnitab riigi kui keskse vastutaja rolli sotsiaaldemokraatlikus režiimis.

Vaadeldes eelpool mainitud riikide kõrghariduse korraldust lähemalt, näeme et aastatel 1980-2000 tõstis Rootsi riigipoolset rahastust (joonisel 1 varasemad aastad ei kajastu), kui kasvas tudengite hulk ning ka majanduslikult keerulistes tingimustes hinnati kõrgharidust prioriteediks (Dolenec 2006:25). Rootsis ei põhine majanduslik abi tudengitele nende vanemate või elukaaslaste sissetulekul ehk siis sotsiaaldemokraatlikule süsteemile iseloomulikult toetatakse kõiki võrdselt.

Suurbritannias kui liberaalse režiimi näites reageeriti majanduslikult keerulises olukorras Rootsist erinevalt. 1981 vähendas Margaret Thatcher Suurbritannias kõrgharidusele tehtavaid kulusi 8% võrra. Enne Thatcheri reforme oli Suurbritannias sarnaselt teistele Lääne-Euroopa riikidele kõrgharidus suuresti riigi rahastatud (Dolenec 2006:28). Alates aastast 1990 on Suurbritannia pannud suurema osa vastutusest oma õpingute rahastamisel ja elamiskulude katmisel tudengile endale ja loonud riiklikke

laenusüsteeme, liikudes Thatcheri konservatiivse poliitika juurest liberaalse heaolurežiimi näiteks.

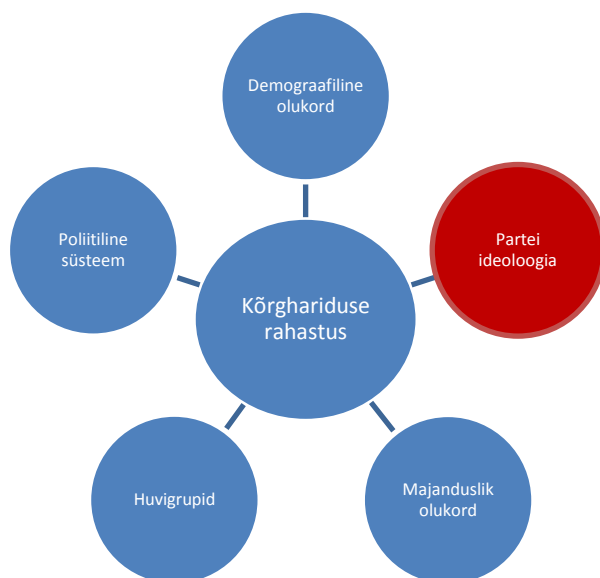
Euroopa Komisjoni läbi viidud uuring (2004) näitab, et seitsmes euroopa riigis on olukord, kus vaid väike hulk tudengitest maksab õppemakse, kuid suur osa saab riigipoolseid toetusi ning nende riikide hulka kuuluvad Taani, Rootsi, Soome ja Norra ehk Skandinaavia riigid. Komisjoni raport tõdeb, et Skandinaavia maades valitseb mentaliteet, mis peab kõrgharidust iseenesest mõistetavalt avalikuks hüveks ning riiklikuks vastutuseks. Kuivõrd kõigis mainitud riikides on pikalt võimul olnud vasakpoolsete vaadetega erakonnad, võib öelda, et maailmavaade ei oma mitte ainult otsest mõju erinevatele rahastust puudutavatele otsustele, vaid mõjutab pikemas perspektiivis kogu ühiskonna arusaamasid ja retoorikat.

Mõistetavalt ei eksisteeri heaolurežiimide ja sealt tulenevalt ka kõrghariduse rahastamise puhul nn puhtaid tüüpe, kuid eelnevatele näidetele tuginedes võib siiski tuua välja selged seosed riigi kuulumise ühte või teise heaolurežiimi kategooriasse ning rahastamist puudutavate arusaamade vahel.

3. Partei ideoloogia seos muutustega kõrghariduse rahastamises

3.1 Kõrghariduse rahastust mõjutavad tegurid ja USA näide

On selge, et kõrghariduse rahastust mõjutavad väga erinevad tegurid (riigi majanduslik ja demograafiline olukord, varasemad traditsioonid, rahvusvaheline surve, huvigrupid, poliitilise süsteemi korraldus jpm) ning iga teguri mõju konkreetset ulatust lõplikule otsusele on keeruline hinnata. Joonis 2 toob töö autori hinnangul välja kõige olulisemad mõjutegurid kõrghariduse rahastamisel ning lisab omalt poolt poliitilise ideoloogia, mille otsest mõju on väga vähe või kaudselt uuritud.

Joonis 2. Kõrghariduse rahastust mõjutavad tegurid

Allikas: Joonise aluseks on võetud David Tandbergi ja McLendoni, Hearn, Mokheri loodud kategooriad

Poliitiliste mõjude uurimisega on vähe tegeletud ning selles vallas on puudu nii kontseptuaalsest kui empiirilisest terviklikust materjalist (McLendon, Hearn, Mokher 2009:688). McLendoni, Hearn ja Mokheri artiklis uuriti USA osariikide poliitilist olukorda, kõrvutades seda muutuste ja olukorraga kõrghariduses. Vaadeldud tegurid ja tulemused on sobilikud, et teha nende põhjal oletusi ka riikliku poliitika tasandil. Mainitud artikkel toob poliitiliste mõjude kõrval kõrghariduse rahastamise käsitlemisel olulisemate teguritena välja veel (McLendon, Hearn, Mokher 2009:689):

- 1) poliitilise süsteemi erapärad,
- 2) osariigi majandusliku olukorra
- 3) osariigi demograafilise olukorra
- 4) kõrghariduspoliitilise olukorra
- 5) kõrghariduse juhtimist puudutava korralduse

Poliitilisi tegureid on kõrghariduse rahastamisel alahinnatud, just selle tõttu, et neid pole korralikult mõõdetud. See on viinud paljud arvamusele, et poliitika mängib

kõrghariduse rahastamisel marginaalset rolli (Tandberg 2010:416). David Tandberg toob välja, et mitmed varasemalt poliitikakujundamise protsesse uurinud autorid (Robinson, Dye, Sharkansky, Hofferbert) on kirjeldanud antud protsessi lineaarselt – välised tegurid mõjutavad poliitilist süsteemi ja selle tunnuseid, mis mõjutab poliitilist protsessi, mille tulemuseks on avalik poliitika (poliitiline otsus). Kuna toodud faasid varieeruvad, on ka tulemuseks olevad poliitilised otsused erinevad. Kuigi Tandbergi sõnul on otsustusprotsessides lineaarsus kahtlemata olemas, leidub siiski mitmeid tegureid, mis mõjutavad rahastamist puudutavaid otsuseid otse, nagu näiteks majanduslik olukord. Võib oletada, et ka ideoloogia mõju on otsene.

Samuti on huvigruppide mõju keeruline lineaarsesse mudelisse paigutada. Tandberg loob mitmeid hüpoteese, mida oma tööga kinnitada või ümber lükata proovib. Ta loob skeemi erinevatest kõrghariduse rahastust puudutavatest mõjuteguritest, kuhu kuulub muuhulgas poliitiline kultuur ning poliitilise süsteemi ülesehitus (Tandberg 2010:741). Poliitilise ideoloogia definitsiooniks on toodud „sidus ja järjepidev poliitilisi otsuseid puudutavate arusaamade ja põhimõtete kogum“. USA kontekstis kasutatakse ühe või teise osariigi poliitilise ideoloogia määramiseks kongressi liikmete parteilist ja ideoloogilist kuuluvust.

Vaadeldes osariigi paiknemist poliitilise ideoloogia skaalal liberaalsusest konservatiivsusele, leiti et liberaalsemad osariigid olid kõrghariduse rahastamisel heldemad (Tandberg 2010:742). Turule orienteeritud poliitikaid on seostatud vabariiklastega ning suuremaid kulutusi kõrgharidusele demokraatidega (Tandberg 2010:746). Võimuloleva partei muutumine seadusandlikus kogus toob kaasa prioriteetide muutuse kõrghariduse rahastust puudutavates küsimustes (Tandberg 2010:746). Selline tulemus toetab hüpoteesi, et võimuloleva partei vahetumine mõjutab kõrghariduse rahastust vastavalt partei ideoloogiale sobivas suunas. Teiste mõjuteguritega võrreldes, on poliitilisel ideoloogial üsna suur mõju kõrghariduse rahastamisele (Tandberg 2010:761).

Poliitilise ideoloogia kõrval on väga vähe on uuritud ka huvigruppide mõju. Sellesse valdkonda on suuresti panustanud David Tandberg, kes tõi huvigruppide surve olulise tegurina majandusliku ja poliitilise olukorra kõrval kõrgharidust mõjutavate tegurite juurde. Lobbitööd tegevate inimeste arv on positiivses seoses kõrgharidusele eraldatava

raha hulgaga, kuid seda eeldusel, et huvigrupid on selgelt ja hästi organiseerunud ning pole oma nõudmistes killustunud (McLendon, Hearn, Mokher 2009:691 ja Tandberg 2010:737).

1980ndatel ja 1990ndatel USAs läbi viidud uuringud leidsid, et kui võimalik olid demokraadid, siis oli ka kõrghariduse eraldatava raha hulk suurem (McLendon, Hearn, Mokher 2009:688). Teine uuring, mis vaatles kõrghariduse rahastamist aastatel 1976-2000, leidis et kui valitsuses domineerisid vabariiklased, siis rahastus pigem vähenes. Palju on leitud seoseid, mis näitavad, et mida liberaalsem (ehk USA kontekstis demokraate pooldav) on elanikkond, seda suurem on nende valmisolek kulutada sotsiaalsüsteemile (Tandberg 2010:421).

Kuivõrd vabariiklastel ja demokraatidel on lahkavumused väga erinevates poliitilistes küsimustes (näiteks maksusüsteem ning sotsiaalteenuste kulud), on ootuspärane, et nende arvamused lahknevad ka kõrghariduse rahastuse küsimuses. Osariigid, kus on liberaalsem elanikkond, mis on ajalooliselt pooldanud pigem suuri sotsiaaltoetusi, pooldab ka suuremat rahastust kõrgharidusele (McLendon, Hearn, Mokher 2009:691).

McLendon, Hearn ja Mokher rõhutavad, et parteide ideoloogiliste eelistuste ning kõrghariduse rahastamise ja korralduse vahelisi seoseid tuleks uurida detailsemalt. Millest tulenevad seosed osariigis võimalik oleval parteil ning kõrghariduse rahastamismustrite vahel? Kas need tulenevad parteide erinevatest (ideoloogial põhinevatest) poliitikaelistustest või seadusandjate strateegilistest valikutest teatud konkreetsetes olukorras? (McLendon, Hearn, Mokher 2009:706). Mitme erineva teguri koosmõjul on ühe või teise täpset ulatust keeruline määratleda, kuid teatud seaduspärasid ja seoseid saab siiski välja tuua. Mitmed uuringud on näidanud, et USAs rahastavad sotsiaaldemokraatlikke väärtusi esindavad demokraadid kõrgharidust heldemalt kui konservatiivsed vabariiklased ning ka Euroopas, kõrvutades kõrgharidusele minema raha osakaalu SKTst riigis valitseva ideoloogiaga, on näha tendents, et sotsiaaldemokraatlik maailmavaade käib kaasas suurema riigipoolse rahastusega kõrghariduses. Seega võib öelda, et kõrghariduse rahastus ei sõltu pelgalt majanduslikest või demograafilistest tingimustest, vaid riigid teevad teadlikke valikuid kõrghariduse rahastamise osas lähtuvalt ideoloogiast – Põhjamaad polnud nõus haridusele mineva raha osakaalu kärpima ka majanduslikult keerulistes tingimustes.

3.2 Ideoloogia seos muutustega kõrghariduse rahastuses

Eelnevalt tõi töö välja, et poliitilisel ideoloogial on mõju kõrghariduse rahastusele ja seda peamiselt kahel alusel: 1) Joonis 1 näitab erinevusi sotsiaaldemokraatlikku, liberaalsesse ja konservatiivsesse režiimi kuuluvate riikide vahel (kuigi rahastuses on kõikumisi, jäävad erinevate režiimide esindajad siiski üksteise lähedusse); 2) USA-d puudutavad osariikide uuringud lubavad oletada, et kõrgemaid makse ja sotsiaaldemokraatlikke väärtusi pooldavad demokraadid, pooldavad ka suuremat riigipoolset rahastust kõrgharidusele kui konservatiividest ning madalale maksupoliitikale suunitletud vabariiklased. Joonis 1 joonistab välja (liberaalsete riikide puhul eriti suured) kõikumised kõrghariduse rahastuses, millest ükski pole küll andnud alust riigi liigitamiseks teise režiimi, kuid on piisavalt silmatorkavad, et tekitada küsimusi muutuse seosest partei ja ideoloogia vahetumisega.

Taanis ja Rootsis on riigi raha osakaal püsinud võrdlemisi stabiilne. Taanis oli 1982-1993 võimul konservatiivne erakond, 1993-2001 sotsiaaldemokraadid ja 2001-2011 liberaalne erakond. Rootsis oli aastatel 1994-2006 pikalt võimul sotsiaaldemokraatlik erakond ning alates aastast 2006 konservatiivid. Kuigi Taanis vahetusid sotsiaaldemokraadid liberaalide vastu, siis kõrghariduse rahastust selline muutus olulisel määral ei mõjutanud. Võrreldes aastaid 1995 (mil võimul olid sotsiaaldemokraadid) ja 2008 (võimul liberaalid), näeme et esimesel aastal oli riigi raha osakaal kõrghariduse rahastuses 99,4% ning teisel 95,5% (vt. lisa 1) ehk siis ootuspäraselt on väike langus siiski täheldatav.

Rootsi puhul autori otsitavat seost ei ilmne, pigem vastupidi. 1995 on riigi rahastuse osakaal 93,6%, mil võimul on sotsiaaldemokraatlik erakond, kuid hakkab siis sama erakonna võimuloleku ajal langema, olles 2005ndaks aastaks 88,2 %. 2006 aastal toob konservatiivide võimuletulek kaasa pigem väikese tõusu rahastuses, sest aastatel 2006 ning 2008 on riigipoolse finantseeringu osakaal 89,1%. Kuigi ebaootuspärases suunas, on kõikumised Rootsis võrdlemisi marginaalsed ja võivad olla põhjustatud mitmete muude tegurite kui parteilise ideoloogia vahetumise poolt. Tundub, et sotsiaaldemokraatliku režiimi esindajate puhul on parteilise ideoloogia vahetumise mõju väike (kui üldse) ning üheks põhjuseks võib töö autori hinnangul olla üldine mentaliteet ühiskonnas, mis on välja kujunenud aastakümnete jooksul ja mille muutumine võtab

aega rohkem kui mõned aastad. Kogukonnapõhisusest ning riigi suurest rollist on saanud Põhjamaade ühiskonna üks alustalasid, mida ei kõiguta või mõjuta nii kergelt võimulolevate parteide vahetumine, seda ka kõrgharidusvaldkonnas.

Austria puhul toimus rahastuses langus 2005ndal aastal ning samal aastal läks võim sotsiaaldemokraatlikult parteilt kristlike demokraatide ehk konservatiivse maailmavaate esindaja kätte. Seega kinnitab Austria näide seost võimuloleva partei ja kõrghariduse rahastuse muutumise vahel eeldustele sobivas suunas. Saksamaal oli 1982-1998 võimul kristlikud demokraadid (konservatiivne erakond), 1998-2005 sotsiaaldemokraatlik erakond ja 2005 kuni tänaseni taaskord kristlikud demokraadid. Saksamaa puhul pole otseseid seoseid rahastuse muutumise ja parteide vahetumise vahel võimalik luua, kuna mitme aasta kohta puudub statistika, kuid drastilisi kõikumisi vaadeldaval perioodil pole olnud, seega võib oletada, et parteide vahetumisel (või ka muudel teguritel, näiteks majandusliku olukorra muutumisel) erilist mõju pole olnud.

Suurbritannias on rahastus olnud alates 1995ndast aastast langustrendis. 2000 aastal on märgata väikest tõusu, kuid 2006 algab uus ja järsem langus. 1995-1997 olid Suurbritannias võimul õhukese riigi ideed pooldavad konservatiivid, 1997-2010 olid pikalt võimul leiboristid ehk sotsiaaldemokraatlikke väärtusi pooldav erakond ning alates 2010 on taas võimul konservatiivid. Suurbritannia puhul ei paista valitsuse vahetumise ning kõrghariduse rahastuse vahel seost olevat. Aastal 1995 ehk konservatiivse valitsuse ajal oli riigi raha osakaal kõrghariduses võrdlemisi suur – 80%. Järgmine graafikul kajastatud aasta on 2000, millal on riigipoolses rahastuses toimunud üsna suur langus ja rahastuse osakaal on 67,7%. 2008 aastal on langus veelgi drastilisem ja riigi rahastuse osakaal on langenud 34,5%-le (lisa 1). Perioodil 1997-2010 aga on Suurbritannias võimul olnud sotsiaaldemokraatlike vaadetega leiboristid, kes peaks teooriast lähtuvalt pooldama pigem suurt riigipoolset rahastust. Ometi on nende valitsusajal rahastus langenud. Võib eeldada, et rahastuse langust mõjutasid muud tegurid või strateegilised valikud, sest ideoloogiaga seost luua pole võimalik.

USAs olid 1981-1993 võimul vabariiklased, 1993-2001 demokraadid, 2001-2009 vabariiklased ning alates aastast 2009 uuesti demokraadid. Kui varasemalt viidatud uuringud leidsid seoseid demokraatide võimuloleku ja suurema riigipoolse rahastuse ning vabariiklaste ja väiksema rahastuse vahel, siis graafik 1 antud seost ei kinnita ja

näitab pigem vastupidist tendentsi – demokraatide võimuloleku ajal aastatel 1995-2000 langes rahastus 37,4%-lt 31,1%-le. 2002 aastal, mil võimul olid vabariiklased, kõrghariduse rahastus tõusis ja aastaks 2008 oli see säilinud kõrgemal tasemel (37,4%) kui demokraatide võimuloleku ajal (lisa 1). Erinevate tulemuste põhjuseks võib olla esiteks erineval ajaperioodil ning teiseks erinevaid üksusi vaadates koostatud statistika. Eelpool oli käsitletud muutusi osariikide rahastuses, kuid graafik 1 kajastab kogu riigi rahastust. Lisaks kajastasid eelnevalt toodud uuringud ajaperioodi 1980-1990, mil leiti seoseid demokraatide ja suurema rahastuse vahel ning 1976-2000, mil ilmneseid seosed vabariiklaste ja väiksema rahastuse vahel.

Kui vaadata kõrgharidusele minevat osa SKTst, siis ajavahemikul 1985-2004 langes USAs kõrghariduse riiklik rahastatus märgatavalt. Ühe põhjusena on välja toodud asjaolu, et majanduslikult keerulistes oludes saab kõrghariduses alati suurendada erarahastuse osakaalu, tõstes õppemakse ning kõrgkoolidel on võimalik erinevate uurimisprojektidega ja koostöös erasektoriga teenida lisatulu (Tandberg 2010:418). Antud perioodil jõudsid võimul olla nii demokraadid kui vabariiklased ja lähenemine, et kõrgharidusele on lihtne leida rahastust ka väljaspool riigi eelarvet, võib olla üheks põhjuseks, miks USA on liberaalsete režiimile iseloomulikult pooldanud stabiilselt väikest riigipoolset rahastust.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et muutusi kõrghariduse rahastuses pole võimalik seostada võimuloleva erakonna vahetumisega. Kuigi Austria ja vähemal määral ka Taani näide seda hüpoteesi kinnitaksid, näitavad Suurbritannia ja USA näited täpselt vastupidist tendentsi. Seetõttu võib oletada, et suuremate kõikumiste põhjuseks kõrghariduse rahastamisel on muud tegurid, millele parteid reageerivad hoolimata oma ideoloogilisest seisukohast.

4. Eesti parteide ideoloogia avaldumine kõrgharidust puudutavates lubadustes

Töö neljas osa määratleb nelja vaatluse all oleva Eesti erakonna (Reformierakond, SDE, IRL ja Keskerakond) ideoloogilised suundumused ning analüüsib nende valimisplatvorme Riigikogu valimistele eelnevalt aastatel 1992-2011, keskendudes õppemakse, õppetoetusi ning õppelaene puudutavatele lubadustele. Uuritakse, kas

valimisplatvormid kinnitavad erakondade ideoloogilisi seisukohti ning kas ja kuidas on antud seisukohad aja jooksul muutunud. Võib oletada, et mida vähem on seisukohad muutunud, seda olulisemaks peavad parteid ideoloogiat valikute tegemisel. Autor on koostanud ka kaks kõrghariduse rahastust kajastavat graafikut – üks, mis näitab kõrghariduse osakaalu sisemajanduse kogutoodangus ning teine, mis näitab kõrghariduse osakaalu riigieelarves. Muutused rahastuses saab kõrvutada muutustega valitsuskoosseisudes ja uurida, kas ja kuidas mõjutab võimaloleva partei ideoloogia kõrghariduse rahastust ning kuidas sobitub Eesti töö eelnevas, teoreetilises osas, toodud raamistikku.

4.1 Erinevad ideoloogiad ja Eesti erakondade paigutumine ideoloogilisel skaalal

Käsitletava nelja Eesti erakonna maailmavaateid saab analüüsida kahes erinevas dimensioonis. Määrata saab nende paiknemise skaalal uuenduslikkus-alalhoidlikkus ning vasak- ja parempoolsus majanduses. Eesti Reformierakonna, Keskerakonna, Sotsiaaldemokraatliku erakonna ning Isamaa ja Res Publica Liidu maailmavaate määratlemisel on aluseks võetud erakondade programmid ning Reformierakonna ja SDE puhul ka erakondade kodulehel kirjas olev ideoloogia filosoofilise tausta kirjeldus.

Liberaalsuse ning parempoolse maailmavaate defineerimisel on aluseks võetud Andrew Heywoodi teoses „*Politics*“ toodud liberalismi tunnused, milleks on indiviidikesksus ja individuaalsus; vabadus kui kõige olulisem väärtus; usk võrdsete võimaluste olulisusesse (rohkem kui sotsiaalsesse võrdsusesse); tolerantsus ja pluralismi väärtustamine; piiratud ja pigem väiksema võimuga valitsuse pooldamine; usk progressi ning indiviidide ratsionaalsusesse.

Sotsialismi ja vasakpoolsust iseloomustavad tunnused on järgmised: inimese defineerimine sotsiaalse olendi ja kogukonna osana; koostöö eelistamine konkurentsile; võrdsus kui keskne väärtus (võrdsus tulemuses on olulisem kui võrdsus võimalustes); materiaalseid hüvesid tuleks jaotada lähtuvalt vajadustest; sotsiaalsete ja majanduslike ebavõrdsuste välja juurimine või miinimumini viimine. Tänapäevase sotsiaaldemokraatia eesmärgina toob Heywood välja kapitalismi „humaniseerimise“ läbi suurema riikliku sekkumise.

Konservatismi kesksedeks väärtusteks on traditsioonid, stabiilsus ja turvalisus, sotsiaalse ning ajaloolise kuuluvuse tunnetamine. Konservatismi iseloomustab pragmaatilisus ehk arusaam piirangutest inimeste ratsionaalsusele, nende ebatäiuslikkusest. Olulisel kohal on orgaanilisus ehk ühiskonna tajumine tervikuna ning hierarhia. Juhtimine toimub mingil määral alati ülalt alla suunal ning autoriteetide kohuseks on pakkuda tuge ja teadmisi vähem kogemutele. Eraomand on oluline, kuna tagab inimestele kindlustunde ja sõltumatuse valitsusest.

Reformierakond kirjutab enda kodulehel (www.reform.ee), et on „liberaalse maailmavaate eestvedaja“ ning toob välja, et nende poliitika rajaneb lihtsatel põhimõtetel, nagu üksikisiku vabadus ise otsustada, ettevõtjate ja ettevõtlike inimeste kaitse, madalad maksud ning sallivus. Esikohale seatakse inimese vabadus ja väljendatakse uskumust, et eraomanik on parem peremees kui riik. 2011 Riigikogu valimiste programm sätestab üldistest väärtustest kirjutades, et Reformierakonna tegevus tugineb liberaaldemokraatlikele väärtustele.

Reformierakond ja Sotsiaaldemokraatlik erakond on vaadeldud parteidest ainukesed kaks, kes on oma kodulehtedel defineerinud ka erakonna filosoofilise tausta ja põhiväärtused. Keskerakonna ja IRLi paigutamiseks skaalale tuleb analüüsida nende programme ning programmidest tuletada erakonna üldine ideoloogiline taust. IRLi puhul valimisprogrammi aastaks 2011 ning Keskerakonna puhul 2005ndal aastal Eesti Keskerakonna X kongressil vastu võetud üldist programmi.

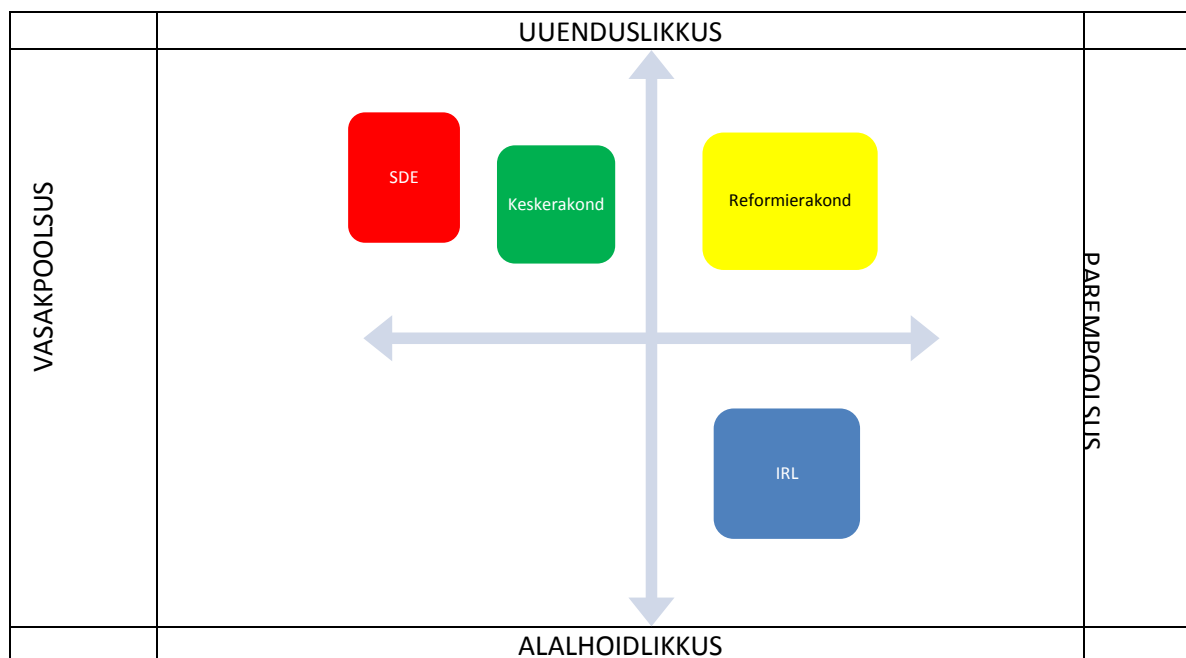
SDE kirjutab oma kodulehel (www.sotsdem.ee), et riik ei tohi olla halvem teenusepakkuja või kehvem omanik kui era- või mittetulundussektor ning et Eesti riik ja tema institutsioonid peavad olema tõhusad ja tugevad, mitte nõrgad ja minimalistlikud. Rõhutatakse kaasava riigivalitsemise olulisust ning vajadust arendada iga inimese potentsiaal maksimaalselt välja, olla üksteise suhtes solidaarsed. SDE väljendab uskumust, et lisaks isikliku heaolu kasvatamisele motiveerib valdavat osa inimestest ka kaasinimeste toimetulek ja ühiskonna üldine heaolu. Ühiskondlikust jõukusest rääkides kirjutab SDE, et „valitsus ei saa ega tohi oma poliitikates lähtuda kinnisideest, et turg reguleerib kõike ja et majanduskasv muutub iseenesest toimivaks sotsiaal-, regionaal- ja hariduspoliitikaks“. Samas ütleb 2012 aastal vastu võetud ja kinnitatud manifest, et riigi

eesmärgiks pole kõrged või madalad maksud ega võimalikult suur jõukuse ümber jagamine.

IRL valitsemisprogrammis aastateks 2011-2015 sõnastanud peamise eesmärgina eesti rahva, keele ja kultuuri püsimise ning arengu. Parempoolsusele viitab lubadus makse langetada. Võrreldes Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatliku erakonnaga keskendutakse enam perekonnale kui üksusele. Programm tugineb „traditsioonilistele väärtustele ja kindlale, kuid samas avatud isamaalisusele“. Ollakse seisukohal, et riik peab tegema võimalikult vähe ettekirjutisi ning lubama inimestel endale sobivaid valikuid teha. Traditsioonide ning perekesksuse rõhutamine viitab konservatiivsusele. Rahvuslikkusele viitab Eesti ja eestimaalisuse rõhutamine, näiteks lubatakse luua paremad tingimused rahvusliku kultuuri õitsenguks. Lubatakse edendada isamaalist kasvatust ning toetada kirikut ja kogudusi.

Eesti Keskerakond nimetab end humanistlike eesmärkidega ühenduseks. Selgelt eristuvat maailmavaadet on keeruline määratleda, kuid kuna programm rõhutab korduvalt solidaarsuspõhimõtet ja pooldab astmelist tulumaksu ning tugevat keskklassi, võib Keskerakonna liigitada pigem vasakpoolsete vaadetega erakonnaks. Väärtustena tuuakse Keskerakonna 2005ndal aastal vastu võetud manifestis välja hoolivus, sallivus, pluralism ja vabadus.

Skaalal uuenduslikkus-alalhoidlikkus paigutuvad SDE, Reformierakond ja Keskerakond uuenduslikkuse poolele ning IRLi võib lugeda pigem alalhoidlikuks erakonnaks. Majanduslikust aspektist võib Keskerakonna ja SDE liigitada vasakpoolseteks ja Reformierakonna ning IRLi parempoolseteks erakondadeks. Joonis 3 kujutab erakondade paigutumist kahe dimensiooni lõikes.

Joonis 3. Eesti erakondade paigutumine ideoloogilisel skaalal

4.2 Kõrgharidust puudutavad lubadused ja erakondade liikumine maailmavaatelisel skaalal

Järgnev osa vaatleb nelja erakonna lubadusi Riigikogu valimistel aastatel 1992-2011. Täpsemalt keskendutakse kõrgharidusvaldkonnas tehtud lubadustele, mis on seotud tudengkonnaga. Sellised lubadused võib jaotada kolme kategooriasse: õppemaksuga seotud küsimused (tasuta või tasuline kõrgharidus), toetuste süsteem (vajadus- või saavutuspõhine, erivajadustega tudengite toetamine), õppelaenuga seotud küsimused (laenu suurus ja olulisus finantseerimisallikana, tagasimakse ja riigipoolsed garantiid).

4.2.1 Tasuta või tasuline kõrgharidus

Vaadeldud erakondadest ainsana pole tasuta kõrgharidust ühelgi aastal lubanud Reformierakond. Neil on olnud selgelt parempoolne ning õhukesele riigile iseloomulik lähenemine, mis on rõhunud inimeste endi vastutusele ning erakapitali kaasamisele. 1995 tuldi välja ideega muuta kogu kõrgharidus järk-järguliselt tasuliseks. Hiljem küll täiel määral tasulisest kõrgharidusest ei räägita, kuid nii 1995 kui 2003 lubatakse luua

eeldused erakapitali kaasamiseks kõrghariduse rahastamisse, 1999 öeldakse, et õpilane on kui teenuse tellija.

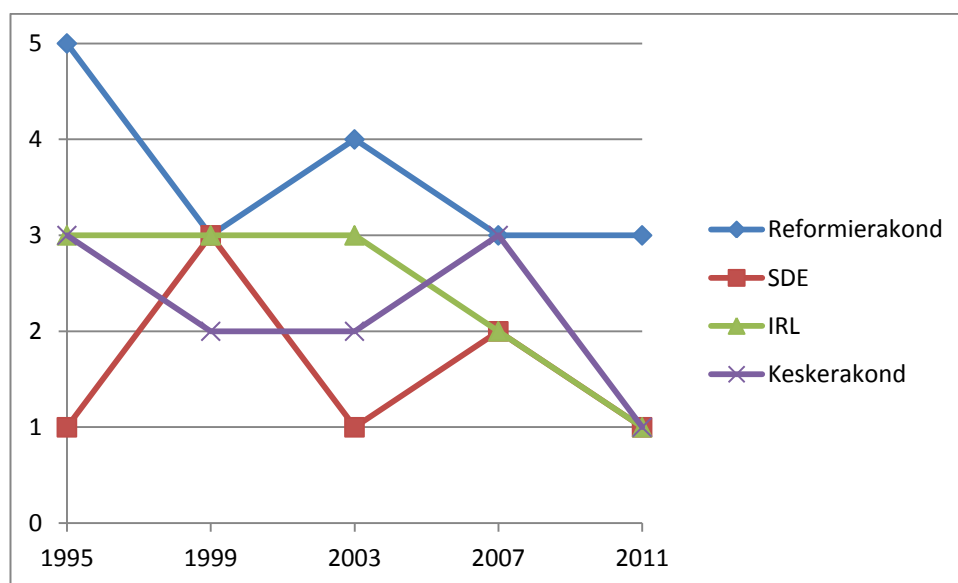
IRL räägib õppekohtade rahastamisest vaid viimases kahes programmis – 2007 lubatakse suurendada riiklikult rahastatud magistriõppekohtade arvu ning 2011 tuleb sisse tasuta kõrghariduse lubadus ehk soov muuta kõrgkoolidesse sisseastumine vaid riikliku tellimuse põhiseks. Mõlemal toodud aastal on IRL nimetanud haridusvaldkonda prioriteediks, 2007 lubatakse haridust eelisrahastada ning nimetatakse valdkonda poliitikaüleseks. Oma programmides on IRL rõhutanud, et haridus hoiab alal ka kultuuri. Kultuuri tähtsustamine toetab arusaama IRLst kui rahvuslikust erakonnast. Lubadus tasuta kõrgharidusest aga ei toeta konservatismi iseloomustavat elitaarsust, vaid on pigem egalitaarne arusaam. Samuti tekitab küsimusi madalate maksude kokkusobivus tasuta kõrgharidusega.

SDE on programmides läbivalt pooldanud vähemalt osaliselt tasuta kõrgharidust. 2011 lubavad nad samuti nagu IRL kõigile võimekatele noortele tasuta kõrgharidust („kindlustame riikliku koolitustellimuse ulatuses, mis tagab kõigile võimekatele noortele tasuta kõrghariduse“), kuid jätavad lubaduse täpsustamata. IRL on välja toonud, et tasuta kõrgharidust võimaldatakse ühe diplomi omandamiseks nominaalaja jooksul riigi ja ülikooli kokkuleppel loodud õppekohtadel. 2007 aastal lubab SDE vähemalt 60% riikliku tellimuse bakalaureuseõppe tudengitele ning kõigile magistrantuuri sissesaanutele. 2003 lubatakse säilitada tasuta kõrgharidus. 1995 kirjutavad Mõõdukad, et ei pea õigeks kohustusliku õppemaksu kehtestamist riiklikes ülikoolides. Seda võib näha reaktsioonina samal aastal Reformierakonna poolt välja käidud ideele muuta kogu kõrgharidus järk-järgult tasuliseks. Võib öelda, et SDE vaated õppemaksude suhtes pigem toetavad sotsiaaldemokraatlikke arusaami. Samas aga võiks võrdsuspõhimõtetest lähtuvalt eeldada veelgi suuremat ja jõulisemat toetust täielikult tasuta kõrgharidusele. SDE on pigem jäänud mõõdukaks.

Keskerakond on samuti kaldunud pigem riikliku rahastatuse kui tasulise kõrghariduse poole, kuid seda väiksemal määral kui SDE. 1999 tahetakse välja töötada riikliku tellimuse mehhanismid lähtuvalt ühiskonna vajadustest. 2003 on lubadus konkreetsem – riiklik tellimus kõrghariduses lubatakse tagada vähemalt 50%le keskhariduse omandatutele. 2007 õppekohtade rahastamist ei mainita, kuid 2011 lubatakse sarnaselt

IRL-le ja SDE-le tasuta kõrgharidust – „tagame kõigile suutelistele ja motiveeritutele tasuta kõrghariduse“. „Tasuta kõrgharidus“ käib mõistena erinevatel aastatel programmide läbi, kuid prioriteetseks pole see osutunud. Siiski võib lubaduste põhjal öelda, et Keskerakond esindab õppemaksu puudutavates küsimustes pigem sotsiaaldemokraatlikke kui parempoolseid arusaami.

Joonis 3 kajastab erakondade liikumist skaalal tasuta-tasuline kõrgharidus. „Tasuta“ tähendab siin kontekstis täielikult riigipoolt finantseeritud ja „tasuline“ õpilase või tema perekonna poolt rahastatud õpet. Skaala y-teljel on märgitud numbrid ühest viieni, millest 1 märgib „tasuta“, 2 „pigem tasuta“, 3 tähistab seda, kui tasuta või tasulise kõrghariduse küsimust vaadeldud aasta programmis ei mainitud, 4 märgib hinnangut „pigem tasuline“ ja 5 „tasuline“. Erakondade paigutamisel skaalale on lähtunud töö autor omapoolsetest hinnangutest, mis tuginevad sõnastustele valimisplatvormides.

Joonis 4. Tasuta või tasuline kõrgharidus

Jooniselt selgub, et ükski vaadeldud erakondadest pole oma lubadustes olnud täiesti järjepidev. Sellest hoolimata paigutub Reformierakond ootuspäraselt skaala ülemisse osasse, mis tähistab tasulist või pigem tasulist kõrgharidust ning SDE ja Keskerakond liiguvad skaala alumisel poolel, mis näitab meelestatust tasuta kõrghariduse suunas. IRL mainis tasuta või tasulise kõrghariduse küsimust esimest korda alles 2007ndal aastal, olles pigem tasuta kõrghariduse poolt, 2011 minnakse veelgi konkreetsemaks ja lubatakse tasuta kõrgharidust. On huvitav märkida, et IRL varasemates programmides

kõrghariduse rahastusest sellises võtmes ei räägi, kuigi IRLst on olnud mitmeid haridusministreid. Samuti ei sobi idee tasuta kõrgharidusest kokku varasemalt defineeritud konservatiivsete arusaamade ja maailmavaatega. Kokkuvõtlikult aga võib järeldada, et vähemalt kolme Eesti erakonna puhul mängib ideoloogia valimislubaduste kujundamisel rolli ja on seetõttu oluline aspekt, mida uurida.

4.2.2. Tudengite toetussüsteemi käsitlevad lubadused

Õppetoetused kas toetuse või stipendiumi vormina on käinud Reformierakonna platvormist läbi kõigil vaadeldud aastatel ning 1995-2007 võib nägemuse toetusest liigitada pigem saavutuspõhiseks. 1995 ja 1999 sätestatakse stipendiumid ja soodustused andekatele ja töökatele, 2003 on sõnakombinatsiooni „andekad ja töökad“ asendunud „võimekate ja soovivatega“, 2007 aastal antaks toetusi ja stipendiume vastavalt õppeedukusele. Märgatav muutus Reformierakonna poliitikas on toimunud 2011 valimistele eelnevalt, kus esmakordselt räägitakse vajaduspõhistest õppetoetustest. Sellise tendentsi põhjal võib väita, et Reformierakond on liikunud lähemale sotsiaalsetele väärtustele, kuid viimastele valimistele eelnevalt kinnitasid Reformierakonna programmid pigem parempoolseid arusaamasid.

SDE on õppetoetusi käsitledes olnud konkreetsem, kuid toetusi võib teemana leida nende platvormist esimest korda alles 2003 aasta valimistel, kus on kirjas kavatsus luua õppetoetuste süsteem, mis võimaldaks õppuritel pühenduda õpingutele sõltumata nende isiklikust majanduslikust võimekusest. 2007 aastal lubatakse nominaalajaga edasijõudnud tudengid kindlustada vähemalt 2000 krooniga kuus. 2011 aastal on summa suurus jäänud samaks (130 eurot ehk ligikaudu 2000 krooni), kuid lisandunud on klausel, et edukamaid premeeritakse lisaks veel 65 euroga. Tundub, et kui Reformierakond liikus oma lubadustes saavutuspõhiselt toetuselt vaid vajaduspõhisele, siis SDE on liikunud vastupidises suunas ja toonud vajaduspõhisusele lisaks sisse ka saavutuspõhisuse premeerimise. Õppetoetuste osa SDE programmis kinnitab vaid osaliselt nende sotsiaaldemokraatlikke vaateid.

IRL toob õppetoetuste teema sisse veelgi hiljem kui SDE, mainides seda esmakordselt 2007 aasta valimiste eel, kus lubab lisaks kehtivale tulemusstipendiumite süsteemile luua ka riiklikult hallatav õppetoetuste süsteem kõigile toetust vajavatele üliõpilastele, et nad saaksid pühenduda õppe- ja teadustegevusele. 2011 lubab IRL ikka veel, et

käivitab vajaduspõhise õppetoetuste süsteemi, kuid samal ajal suurendab saavutuspõhiseid toetusi. Tundub, et IRL-l puudub selge soosing saavutus- või vajaduspõhiste toetuste suunal ning pigem on üritatud mõlemat paralleelselt rakendada. Võrreldes Reformierakonnaga aga tõid nad vajaduspõhisuse oma platvormi varem sisse, mis paigutab nad parem-vasak skaalal veidi rohkem vasakule. Kui konservatismi iseloomustab pigem väike riigipoolne sekkumine ja vastutuse panemine indiviidide ja perekondade õlgadele, siis IRL on liikunud kõrgharidusvaldkonnas vastupidises suunas ja suurendanud riiklikku vastutust.

Keskerakonna valimisplatvormide analüüsil selgub, et nad on oma lubadustes vähem konkreetsed kui IRL (ei maini numbriliselt ühtki toetussummat), kuid kalduvad pigem pooldama vajaduspõhist lähenemist. 1995 aasta programmis mainitakse, et Eestis ei tohiks keegi jääda hariduse omandamisest kõrvale majanduslike põhjuste tõttu. Kõrgharidust ei tooda küll eraldi välja, kuid üldine retoorika viitab teadlikkusele majanduslikust seisukorrast põhjustatud ebavõrdsuste osas. 2003 lubatakse käivitada rahalise toetuse süsteem üliõpilasele. 2007 ning 2011 platvormis lubatakse luua terviklik üliõpilaste sotsiaalsete garantiide süsteem, kuid jääb ebaselgeks, mida selle all täpsemalt mõeldakse. 1992 ja 1999 programmis õppetoetusi ei mainita, viimases räägitakse kõrgharidusest üldse väga vähe ning rõhk on rohkem kutse- ja üldharidusel. Ka õppetoetuste puhul on keeruline selgelt määratleda Keskerakonna maailmavaatelisi eelistusi, kuid üldine retoorika kinnitab pigem vasakpoolseid arusaamasid.

Õppetoetused on kõige otsesem sotsiaalne garantii, kuid tudengitele pakutava toetuse ulatust hinnates võib veel vaadelda eluasemega seotud kulude katmise määra. Ühiselamu kohtadest räägivad oma programmides SDE ja Keskerakond. Reformierakond ning IRL ühiselamukohti või muul moel tudengite toetamist eluasemeküsimustes ei maini. Sarnaselt erivajadustega tudengite teemale, tõstatub ka ühiselamukohtade küsimus vaid SDE viimases kahes platvormis – 2007 ja 2011 aastal. 2007 lubatakse eluaseme- ja transporditoetuse kava, korrastada ühiselamud ja suurendada kohtade arvu neis. 2011 on ühiselamute korrastamise ning ühiselamukohtade suurendamise lubadus platvormis ikka veel sees, lisandunud on vaid konkreetsust ja turuhinnast madalama tasemega eluasemetingimused lubatakse tagada vähemalt 15% üliõpilaskonnast. Keskerakond mainib ühiselamuid samuti aastatel 2007

ja 2011 - mõlematel aastatel on üheks lubaduse osaks soov kaasajastada ülikoolide ühiselamud. 2007 aastal on lubadus konkreetsem – ülikoolide ühiselamute, õppehoonete ning teadus- ja õppetöövahendite kaasajastamiseks lubatakse kümne aasta jooksul eraldada 400 miljonit krooni. Tudengite eluasemeid puudutavates küsimustes on SDE ja Keskerakond selgelt vasakpoolsemad kui Reformierakond ja IRL.

Vasakpoolset maailmavaadet iseloomustab suurem sotsiaaltoetuste osakaal ning ühiskondlikku sidusust silmas pidades nende toetamine, kes on sünnipositsioonilt mingil põhjusel ebavõrdsemas seisus. Platvormide analüüsimisel selgus, et erivajadustega tudengite toetamise tõi eraldi välja ainukesena SDE ja seda ka vaid viimasele kahele valimisele eelnevalt. 2007 lubatakse laiendada erivajadustega tudengite ligipääsu kõrgharidusele ja 2011 on programmis kirjas lubadus „toetada erivajadustega õppurite edasiõppimisvõimalusi ja ligipääsu kõrgharidusele“. Erivajadustega tudengite mainimist oleks võinud oodata ka Keskerakonnalt, kes on oma platvormides Reformierakonna ja IRLga võrreldes toetustele rohkem rõhku pannud ning kelle võiks üldise programmi põhjal maailmavaatelt pigem vasakule paigutada.

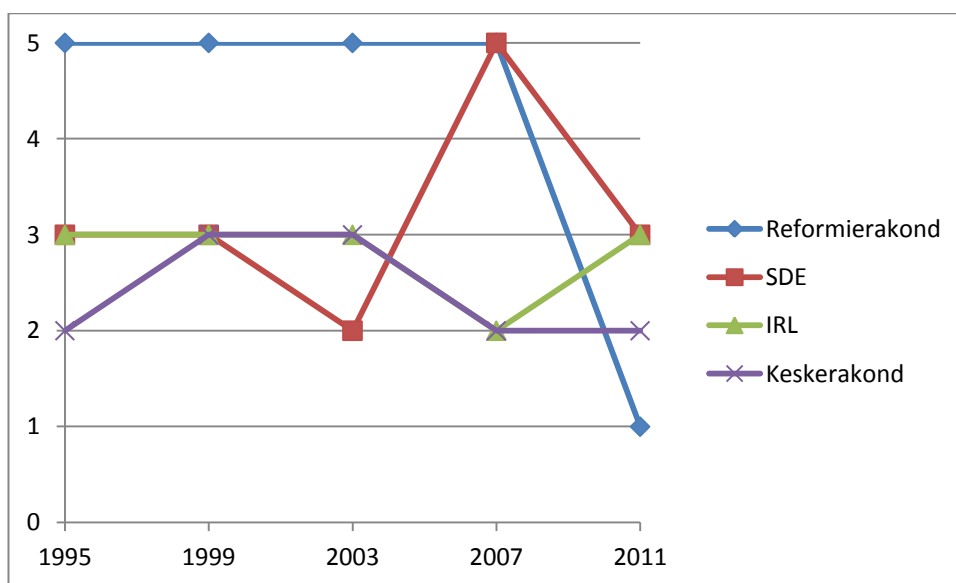
Üks võimalus tudengi elamiskulude katmiseks on laenusüsteemidele tuginemine. Reformierakond mainis õppelaenusid läbivalt kõigis viies valimisplatvormis (aastatel 1995-2011). 1995 aastal mainitakse õppelaenu kui kõrghariduse üht võimalikku finantseerimisallikat esmakordselt ja kohe on toodud ka klausel, et täpselt tuleb sätestada võimalused laenu kustutuseks. Kuni 2011 aasta valimiseni räägitakse õppelaenudega paralleelselt ka riigipoolsetest garantiidest, kuid 2011 Riigikogu valimistele minnakse vastu vaid lubadusega aastaks 2015 sätestada iga-aastaseks õppelaenu summaks 3000 eurot, mis on kroonidesse ümberarvutatult väiksem kui 2007 aastal lubatu (kuni 60 000 krooni). Õppelaenude läbiv rõhutamine kinnitab Reformierakonna parempoolseid vaateid, mis panevad vastutuse pigem indiviidile kui kollektiivile.

SDE ei käsitle oma programmides õppelaenu kui meedet õppetegevusega seotud kulude katteks. Küll aga mainitakse õppelaenude kustutamist – 1995nda aasta Mõõdukate programm sätestab, et osaliselt või täielikult tuleks kustutada nende noorte õppelaen, kes asuvad tööle avalikus sektoris. 2011 aasta valimistel lubab SDE taastada õppelaenude hüvitamise kultuuri- ja haridustöötajatele ning luua hüvitamissüsteemi

üliõpilaslapsevanematele. Õppelaenude mitte rõhutamine sobib kokku sotsiaaldemokraatlike arusaamadega, nagu ka hüvitamise ja riigi poolse vastutuse rõhutamine.

IRL on maininud õppelaenude süsteemi vaid üheksakümnendate alguses. 1992 on valimisliit Isamaa programmis kirjast, et välja tuleb töötada madalaprotsendiliste õppelaenude saamise viis ning 1995 öeldakse, et õppelaenude saamist tuleb lihtsustada. Laenukustutust IRL ega tema eelkäijad ei maini. Õppelaenu kui finantseerimismeetme mainimine kinnitab IRLi parempoolsust. Keskerakond ei maini üheski valimisplatvormis ei õppelaenusid ega õppelaenu kustutamist, mistõttu on nende seisukoht ebaselge.

Joonis 5 kujutab vaadeldud nelja erakonna seisukohti ja seisukohtade muutusi õppetoetusi puudutavates küsimustes ning tugineb, sarnaselt joonisele 4, töö autori hinnangutele (mis omakorda tugineb valimisplatvormide analüüsile). Joonis ei kajasta õppelaene või laenude kustutamist ning erivajadustega tudengite või tudengite eluaset puudutavate lubaduste esinemist, vaid hindab seda, kas erakond lubas vajadus- või saavutuspõhiseid toetusi. Esimest võib lugeda vasakpoolse mõtteviisi ning teist parempoolse mõtteviisi tunnuseks. Joonise y-teljel asetsevad numbrid tähistavad järgmisi hinnanguid: 1 – „vajaduspõhised toetused“, 2 – „pigem vajaduspõhised toetused“, 3 – „mõlemad“ või pole toetuste küsimust platvormis mainitud, 4 – „pigem saavutuspõhised toetused“, 5 – „saavutuspõhised toetused“.

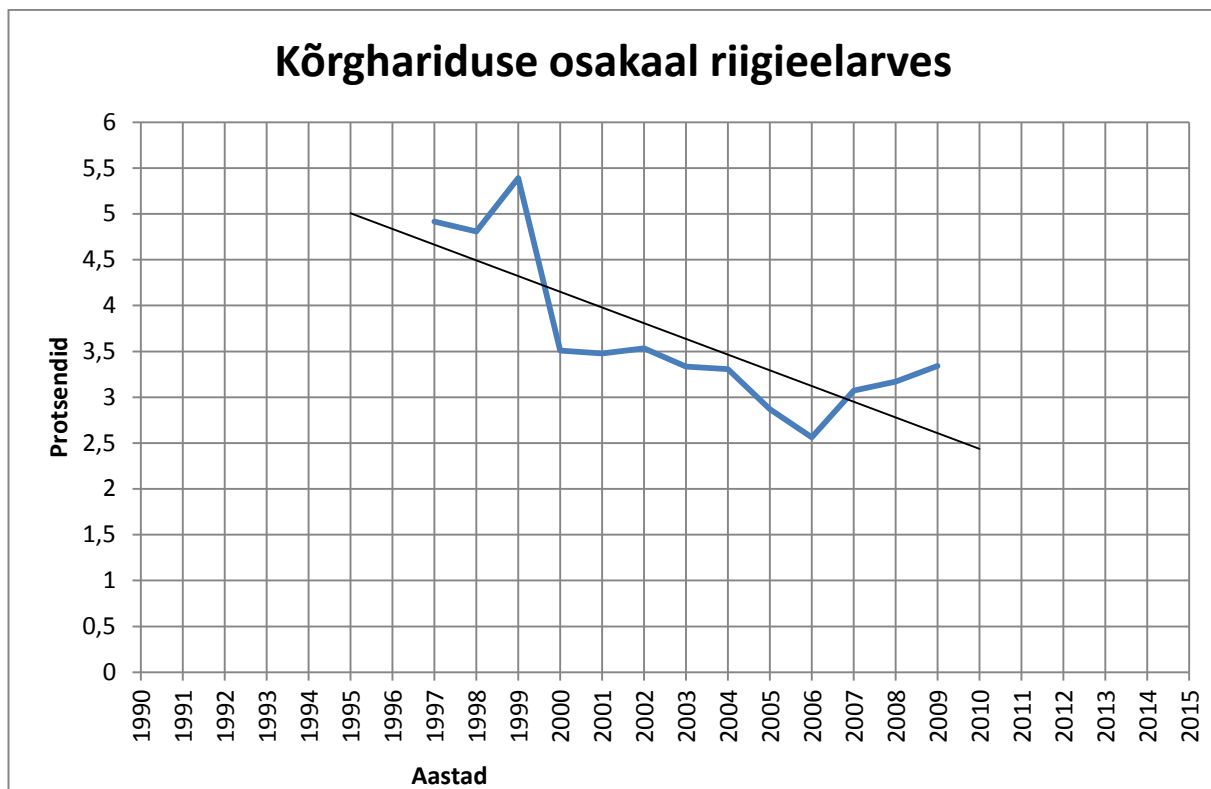
Joonis 5. Vajadus- või saavutuspõhised õppetoetused

Kui tasuta või tasulise kõrghariduse küsimust käsitlev joonis üldjoontes kinnitas lubaduste vastamist erakondade ideoloogiale, siis õppetoetuste puhul on pilt segasem. SDE pole vajaduspõhistest toetustest otseselt üldse rääkinud (kuigi seda pehmendab asjaolu, et nad on ainukese erakonnana maininud erivajadustega õpilasi ning nende toetamist). Reformierakond on teinud 2011 aasta Riigikogu valimistel suure ideoloogilise hüppe, liikudes varasemalt selgelt saavutuspõhisuse toetamiselt vajaduspõhiste õppetoetuste juurde. Selline muutus näitab, et vähemalt õppetoetuste küsimuses ei ole ideoloogia määrava tähtsusega ning muud tegurid (näiteks surve rahvusvaheliste trendide poolt) omavad suuremat mõju. IRLi seisukoht jääb segaseks, kuna sarnaselt tasulise või tasuta kõrghariduse küsimusele, mainivad nad õppetoetusi vaid 2007 ja 2011 aasta Riigikogu valimisplatvormis, milles 2007 aastal pooldatakse pigem vajaduspõhisust, kuid 2011 räägitakse mõlema toetusliigi arendamise vajadusest. Kuna IRL on aga maininud õppelaenu kui ühe võimaliku finantseerimisallikana, ei saa teda õppetoetuste küsimustes vasakpoolsete vaadete esindajaks lugeda. Keskerakonna paiknemine skaalal on ehk kõige ootuspärasem, jäädes skaala alumisse poolde ehk vajaduspõhisuse juurde.

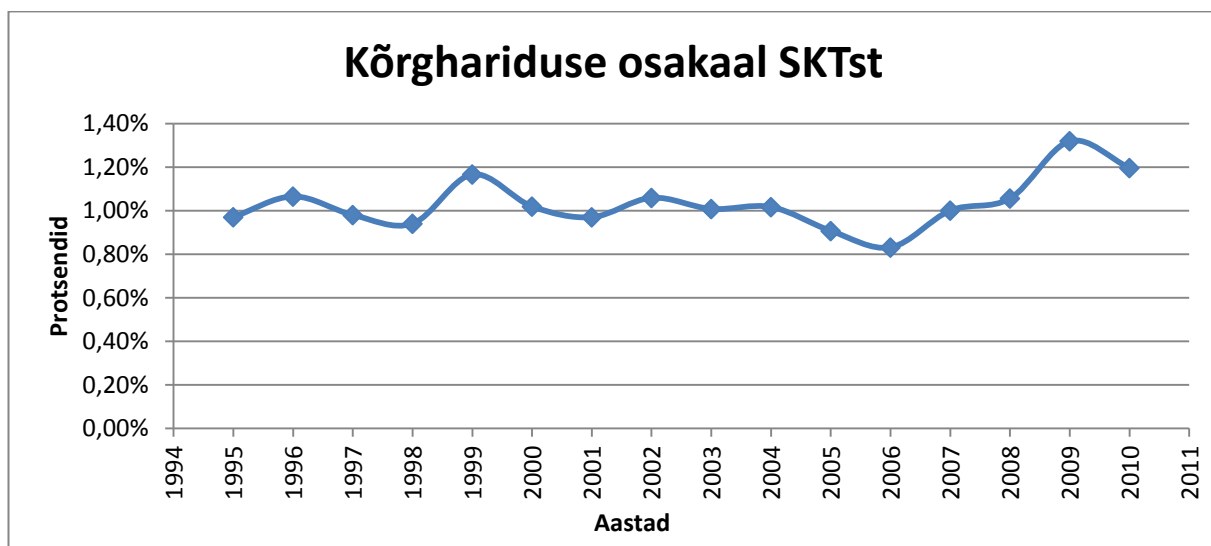
Kokkuvõtlikult võib öelda, et kitsalt õppetoetuste küsimuses erakonnad oma ideoloogiat oluliseks ei pea või vähemalt pole see määrava tähtsusega tegur. Tuginedes aga eelnevalt toodud põhjalikumale platvormide analüüsile, saab teha järelduse, et erakondade ideoloogia avaldub väikeste mööndustega erakondade valimisplatvormides, mille põhjal võib omakorda eeldada, et võimalolevate erakondade ja ideoloogiate vahetumine mõjutab kõrghariduse rahastust Eestis. Töö järgmine osa (4.2.3) proovibki antud eeldust kinnitada või ümber lükata.

4.2.3 Kõrghariduse rahastus Eestist ja parteide ideoloogia seos muutustega

Töö autor on koostanud kaks erinevat graafikut kujutamaks kõrghariduse rahastust Eestis. Joonis 6 näitab kõrgharidusele mõeldud raha osa riigieelarves ning joonis 7 kujutab kõrghariduse osa sisemajanduse kogutoodangus (SKTs).

Joonis 6. Kõrgharidusele mõeldud raha osakaal riigieelarves

Joonis 7. Kõrghariduse osakaal SKTs

Joonised näitavad sarnaseid trende – tõusu kõrghariduse rahastuses võib märkida 1998ndal aastal, kuid juba aastast 1999 algab langus. Teine tõusulaine saab alguse 2006

ning lõpeb 2009, millest alates võib SKP graafiku puhul täheldada taaskord langust. Samas on kõrghariduse osakaal riigieelarvest aastal 2009 väiksem kui aastal 1996. Kõrghariduse osakaal SKPst on aga aastal 2010 suurem kui aastal 1995. Muutused on riigieelarve puhul järsemad. Ilmselt on üheks põhjuseks see, et riigieelarve sõltub rohkem poliitilisest tahtest.

Muutuste seostamiseks võimaloleva erakonna vahetumisega, vaatleme eelkõige haridusministrite erakondlikku kuuluvust. 1998 aastal oli haridusministriks Mait Klaassen, kes kuulus Koonderakonda (paremtsentriline liberaalne erakond). 1999 sai haridusministriks Isamaa Liitu (hilisem IRL) kuuluv Tõnis Lukas, kes oli antud positsioonil aastani 2002 ning andis siis ameti üles Keskerakonda kuuluvale Mailis Rannale. 2003-2005 oli haridusministri ametis Res Publica liige Toivo Maimets ning 2005-2007 taas Mailis Reps (endise nimega Rand) Keskerakonnast. 2007-2011 oli haridusministriks Tõnis Lukas IRLst ning alates 2011 aastast on minister Jaak Aaviksoo IRLst.

Suurem langus rahastuses algab 1999 aastal ja lõpeb alles 2006. 1999 on kõrgharidusele mõeldud raha osakaal riigieelarves 5,3%, kuid aastaks 2006 on see kahanenud 2,6%-le. Mainitud ajavahemiku algusesse jäävad Tõnis Lukase, Mailis Repsi ja Toivo Maimetsa ametiajad. Langust alustab IRLi minister, kuid kõrghariduse rahastus ei näita tõusutrende ka keskerakondliku ministri võimuletulekuga aastal 2002. 2006 aastal, mil rahastus tõusma hakkab, on võimul Keskerakonna minister Mailis Reps, kuid tõus jätkub ka siis, kui Repsi ameti võtab taaskord üle IRLi minister Tõnis Lukas. Tundub, et seos võimaloleva ministri ja ideoloogia vahetumise ning kõrgharidusele eraldatava raha vahel puudub. Huvitav on märkida, et kuigi Reformierakond on pikalt võimul olnud, on haridusministri tool neile kuulunud vaid korra (Paul-Eerik Rummo 1992-1994). Sotsiaaldemokraatlikust erakonnast pole haridusministreid tulnud.

Hoolimata sellest, et Reformierakonnast palju haridusministreid tulnud pole, võib eeldada, et nende üldine parempoolne ideoloogia ja retoorika on mõjutanud ka haridusvaldkonda pigem väiksema riigipoolse rahastuse suunas. Haridusvaldkonnas on Eestis domineerinud IRL ning konservatiivsed vaated. Muutuste seostamise erakondliku ideoloogiaga muudab veel keeruliseks asjaolu, et Eestis pole ükski sotsiaaldemokraatlike vaadetega erakond pikalt võimul olnud ning pigem vasakpoolsete

vaadetega Keskerakonna ja parempoolse IRLi erinevus pole ilmselt piisavalt suur, et joonistuda välja kõrghariduse rahastamises. Sarnaselt muude riikide näitele, võib järeldada, et Eesti sobitub küll Esping-Anderseni mudelis konservatiivsesse režiimi (väikese kalduvusega pigem liberaalse kui sotsiaaldemokraatliku režiimi suunas), kuid vaadates muutusi lähemalt, puuduvad seosed partei vahetumise ning muutuste vahel kõrghariduse rahastamises. Muutusi põhjustavad ilmselt suuremal määral muud tegurid, mis on varasemalt välja toodud joonisel 2.

5. Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli vaadelda ideoloogiate seost rahastusega kõrghariduses. Töö teoreetiliseks raamistikuks valiti Esping-Anderseni heaolurežiimide mudel, mis jaotab riike kolmeks – sotsiaaldemokraatlikeks, liberaalseteks ja konservatiivseteks. Töö esimene osa võttis antud jaotuse aluseks ning vaatas, kas jaotus kehtib ka kõrghariduse rahastamise puhul ehk kas sotsiaaldemokraatlikud riigid (näideteks valiti Taani ja Rootsi) rahastavad kõrgharidust riigi poolt suuremal määral kui liberaalsed (näideteks valiti Suurbritannia ja USA) või konservatiivsed (näideteks valiti Austria ja Saksamaa) riigid. Hüpotees sellest, et sotsiaaldemokraatlikku režiimi kuuluvates riikides on suurem riigipoolne rahastus, leidis kinnitust.

Töö teine osa vaatas kõikumisi kõrghariduse rahastuses lähemalt ning kõrvutas suuremad tõusud ja langused võimalikevate parteide vahetumisega mainitud riikides, püüdes leida kinnitust töö teisele hüpoteesile, et parempoolsete vaadetega erakonna võimuletulek tähendab langust kõrghariduse rahastuses ja vastupidi. Teine hüpotees kinnitust ei leidnud ja kuigi kõrghariduse rahastuses esines suuri kõikumisi, eriti liberaalse süsteemi sees (Suurbritannias ja USAs), ei langenud rahastuse vähenemised kokku parempoolse erakonna võimuletulekuga, pigem vastupidi. Seetõttu järeldab töö, et on teisi tegureid, mis omavad kõrghariduse rahastusele suuremat mõju. Nendeks teguriteks on autori järeldusel ning David Tandbergi teoreetilisele raamistikule tuginedes, näiteks huvigruppide surve, riigi majanduslik ja demograafiline olukord ja riigi poliitiline süsteem. Ühe või teise teguri täpset ulatust on keeruline määratleda. Lisaks on poliitilise ideoloogia mõju teiste tegurite mõjuga võrreldes vähem uuritud.

Kolmas osa kontrollis hüpoteeside paikapidavust Eesti kontekstis. Selleks määratleti kõigepealt nelja Eesti erakonna (Sotsiaaldemokraatlik erakond, Isamaa ja Res Publica Liit, Reformierakond ja Keskerakond) paiknemine maailmavaatelisel skaalal. Isamaa ja Res Publica Liit ning Reformierakond defineeriti kui parempoolsed erakonnad, millest esimene on pigem alalhoidlik ehk konservatiivne ja teine pigem uuenduslik ehk väärtustelt liberaalne. Sotsiaaldemokraatlik erakond ja Keskerakond liigitati vasakpoolseteks ning väärtustelt liberaalseteks erakondadeks. Uurimuse käigus vaadeldi erakondade valimisplatvorme Riigikogu valimistele eelnevalt aastatel 1992-2011 ning järeldati, et üldjoontes avalduvad erakonna ideoloogilised eelistused ka

valimisplatvormides. Veidi täpsemalt uuriti ja joonistel kajastati küsimust sellest, kas kõrgharidus peaks olema tasuta või tasuline ja kas õppetoetused peaksid olema saavutus- või vajaduspõhised. Selgus, et viimase puhul polnud erakonnad ideoloogiliselt järjepidevad ning reageerisid pigem teatud välistele teguritele.

Õppetoetuste küsimusest hoolimata võis järeldada, et ideoloogia mängib erakondade otsustusprotsessides rolli, mistõttu autor vaatles edasi muutusi Eesti kõrghariduse rahastuses ning kõrvutas neid võimaloleva partei vahetumisega. Sarnaselt töö teisele osale, otsis töö kolmas ning Eestit käsitlev osa seoseid vasakpoolse erakonna võimuletuleku ja kõrghariduse rahastuse suurenemise või parempoolse erakonna võimuletuleku ja rahastuse vähenemise vahel. Muutuste hindamiseks kõrghariduse rahastuses koostas autor kaks joonist, mis näitasid erineva intensiivsusega, kuid sarnaseid tendentse. Esimene joonis kujutas kõrgharidusele mõeldud raha osakaalu riigieelarves ning teine SKTs. Valitseva ideoloogia hindamisel võeti aluseks ametis oleva haridusministri parteiline kuuluvus. Eesti olukorra hindamise muutis keeruliseks asjaolu, et vaadeldaval perioodil olid võimal vaid kahe erineva erakonna, Keskerakonna ja IRLi, ministrid. Selgemalt vasakpoolsete vaadetega erakonna võimalolek oleks ehk aidanud muutustel ja seostel paremini välja joonistuda.

Töö kolmas ja Eestit analüüsiv osa ei leidnud seoseid muutuste vahel kõrghariduse rahastuses ja muutuste vahel valitsuses. Selline leid langes kokku teiste riikide põhjal tehtud järeldustega töö teises osas. Kokkuvõtlikult leidis töö autor, et mudelid kõrghariduse rahastuses sobivad kokku Esping-Anderseni teooriaga heaoluriikide režiimidest, kinnitades esimest hüpoteesi, et sotsiaaldemokraatlikku režiimi kuuluvates riikides on riigipoolne rahastus kõrgharidusele suurem kui liberaalsetes või konservatiivsetes režiimides. Töö teine hüpotees sellest, et riigipoolne rahastus langeb parempoolse erakonna võimuletulekuga ning tõuseb vasakpoolse erakonna valitsusperioodil, kinnitust ei leidnud. Seetõttu järeldab autor, et kõikumisi rahastuses mõjutavad teised tegurid (näiteks riigi majanduslik või demograafiline olukord), mida antud töö täpsemalt ei käsitlenud, suuremal määral kui partei ideoloogiline kuuluvus. Samuti võib oletada, et kui aastaid on kõrghariduse riigipoolne rahastus püsinud vastavalt režiimile kas kõrge või madal, siis võimu vahetumisega uus erakond, hoolimata oma ideoloogilistest eelistustest, väga suuri muudatusi ette ei võta.

Kasutatud allikmaterjalid

Kasutatud kirjandus:

1. Heywood, Andrew „Politics“ second edition, palgrave foundations, 1997, 2002
2. Esping-Andersen, Gösta „Social Foundations of Postindustrial Economies“ Oxford University Press, 1999
3. Dolenec, Danijela „Marketization in Higher Education Policy: An Analysis of Higher Education Funding Policy Reforms in Western Europe between 1980 and 2000“ *Revija za Socijalnu Politiku*, vol. 13, no. 1, 15-35, Zagreb 2006
4. Newfield, Christopher „The End of the American Funding Model: What Comes Next?“ *American Literature*, vol. 82, no. 3, 611-635, 2010
6. Docampo, Domingo „International Comparisons in Higher Education Funding“ *Higher Education in Europe*, vol. 32, no. 4, 369-386, 2007
7. Vossensteyn, Hans „Challenges in Student Financing: State Financial Support to Students – A Worldwide Perspective“ *Higher Education in Europe*, vol. 34, no. 2, 171-187, 2009
8. McLendon, Michael K; Hearn, James C; Mokher, Christine G „Partisans, Professionals, and Power: The Role of Political Factors in State Higher Education Funding“ *The Journal of Higher Education*, vol. 80, no. 6, 686-713, 2009
9. Tandberg, David „Politics, Interest Groups and State Funding of Public Higher Education“ *Research in Higher Education*, vol. 51, 416-450, 2010
10. Tandberg, David „Interest Groups and Governmental Institutions“ *Educational Policy*, vol. 24, no. 5, 735-778, 2010

Viidatud uuringud:

1. Euroopa Komisjoni koostatud uuring Projects in „Economic of Education“, study on „The Financing of Higher Education in Europe“ completed by European Research Associates (EU-RA), vol. 1, December 2004

2. Statistikaamet „Avalik-õiguslike ülikoolide hariduskulutused ja finantseerimisallikad“ 11.10.2011, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (viimati külastatud 12.05.2012)
3. Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium, hariduskulude statistika, „Valitsemissektori hariduskulud haridustasemete lõikes“ ja „Valitsemissektori hariduskulud osakaaluna SKPst, haridustasemete lõikes“, <http://www.hm.ee/index.php?048055> (viimati külastatud 12.05.2012)
4. Eesti Vabariigi Rahandusministeerium, riigieelarved, <http://www.fin.ee/index.php?id=366> (viimati külastatud 12.05.2012)
5. OECD raport „Education at a Glance“, OECD Publishing, 2011, lk 220-225

Erakondade valimisplatvormid Riigikogu valimisteks:

Eesti Keskerakonna III programm, vastu võetud Eesti Keskerakonna X kongressil 21. Augustil 2005 Rakveres

SDE Sotsiaaldemokraatlik manifest, kinnitatud SDE üldkogul 19.02.2012

Isamaa valimisprogramm, 1992

Eesti Maa-Keskerakond ja Sotsiaaldemokraatlik Partei „Uus valik“, 1992

Rahvarinde valimisliidu valimisprogramm, 1992

Eesti Reformierakond, valimisplatvorm, 1995

Isamaa ja ERSP Liidu valimisprogramm, 1995

Valimisliit Mõõdukad, programm „Mõistlik valik“, 1995

Eesti Keskerakonna valimisprogramm, 1995

Erakonna Mõõdukad ja Rahvaerakonna ühisseisukohad Riigikogu valimisteks, 1999

Eesti Keskerakonna valimisplatvorm Riigikogu IX koosseisu valimistel, 1999

Isamaliidu valimisplatvorm, 1999

Reformierakonna valimisplatvorm, 1999

Isamaa ja Res Publica Liidu valimisprogramm, 2007

Eesti Reformierakonna valimisprogramm, 2007

Sotsiaaldemokraatliku erakonna valimisprogramm, 2007

Eesti Keskerakonna valimisplatvorm Riigikogu XI koosseisu valimistel, 2007

Eesti Keskerakonna valimisplatvorm Riigikogu XII koosseisu valimistel, 2011

Isamaa ja Res Publica Liidu valimisprogramm, 2011

Reformierakonna valimisplatvorm, 2011

Sotsiaaldemokraatliku erakonna valimisplatvorm, 2011

Lisa 1

	Riigi raha osakaal kõrghariduses, protsendid										
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010
Taani	99,4	97,6	97,8	97,9	96,7	96,7	96,7	96,4	95,5		
Rootsi	93,6	91,3	91,0	90,0	89,0	88,4	88,2	89,1	89,1		
Saksamaa	89,2	88,2					85,3	85	85,4		
Austria	96,1	96,3	94,6	91,6	92,7	93,7	92,9	84,5	84,7		
Suurbritannia	80,0	67,7	71,0	72,0	70,2	69,6	66,9	64,8	34,5		
USA	37,4	31,1	38,1	39,5	38,3	35,4	34,7	34,0	37,4		
Eesti							76,3	77,8	80,4	77,4	76,0

Allikas: OECD raport „Education at a Glance“, OECD Publishing, 2011, lk 220-225 ja Statistikaamet „Avalik-õiguslike ülikoolide hariduskulutused ja finantseerimisallikad“ 11.10.2011, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (viimati külastatud 12.05.2012)

Võõrkeelne resümee

Influence of political ideology on the funding of higher education

Marleen Pedjasaar

Summary

This Bachelor thesis discusses the relevance of political ideology in the funding of higher education, concentrating more on Estonia's example but also analyzing cases in other countries. The topic is relevant in Estonia in 2012 due to the ongoing reforms in higher education. The influence of political ideology has been generally little explored, with articles on funding of higher education concentrating more on economic and demographic than political factors. The author aims to fill this gap in previous research and concentrates on political ideology.

Theoretical framework for the study is built on Esping-Andersen's model of capitalist welfare states. Esping-Andersen divides welfare states into three categories – social democratic, liberal and corporatist-statist. Traditional examples of such welfare states are Sweden, USA and Germany. The author of this thesis chooses one more example for each category (Denmark as part of the social democratic, Austria as part of the corporatist-statist and Great Britain as part of the liberal model) and analyzes whether funding of higher education in the mentioned countries fits into the model proposed by Esping-Andersen. First hypothesis set by this study is that higher education in countries that are part of the social democratic model is funded by the state in a bigger proportion than in countries part of the liberal or corporatist-statist model and this hypothesis proves to be true.

The paper also sets a second hypothesis about changes in funding of higher education. It is proposed that when a right-wing party rises to power, the state funding of higher education goes down and when a left-wing party gets the power, state funding of higher education goes up. To prove such correlation, the author draws different graphs based on the statistics about state funding in different countries and then compares bigger fluctuations in funding to the changes in government. The hypothesis does not hold true.

It is concluded that changes in funding of higher education are influenced by other factors and not so much by the ideology of party in power.

As mentioned, a big part of this thesis concentrates on the case of Estonia. It analyzes party programs prior to parliamentary elections from 1992 to 2011. Four different parties are chosen for this study – Estonian Reform Party (liberal right-wing party), Pro Patria and Res Publica Union (conservative right-wing party), Estonian Centre Party (centrist party), Social Democrats (social democratic party). First it is analyzed whether the programs regarding higher education fit the ideology of the parties and that by and large seems to be the case. It is then analyzed; similarly to the second part of this thesis, whether fluctuations in state funding can be connected to the changes in government and as in previous cases, the author finds no expected correlation.